

Geerten Meijsing. *De ongeschreven leer*. De Arbeiderspers

Onuitputtelijk is de aantrekkingskracht van het raadsel. Veel literatuur leeft ervan, veel filosofie niet minder. De honger naar kennis en inzicht heeft nooit genoeg aan wat geboden wordt en wil altijd nog iets meer, die ene - beslissende - stap verder.

In de Plato-kunde heeft dat bijvoorbeeld geleid tot de gedachte dat Plato in zijn dialogen niet het achterste van zijn tong laat zien. Bekend zijn de bezwaren van de filosoof tegen het schrift, waarover hij (in de *Phaedrus*) schrijft dat het nooit de ware kennis zal kunnen bevatten. Ook uit sommige van zijn - omstreden - *Brieven* kan men opmaken dat Plato zijn ultieme inzichten nooit aan het papier heeft toevertrouwd. Ziedaar het begin van de mythe van een 'ongeschreven leer', waarnaar sommige geleerden sedertdien met niet aflatende ijver op zoek zijn gegaan.

Valt met dit gegeven een roman te schrijven? Geerten Meijsing bewijst dat het kan. In *De ongeschreven leer* buit hij alle mogelijkheden uit die de idee van een geheime doctrine, een esoterisch protocol van de Waarheid, verschaft. Uit een bijgevoegde 'gebruiksaanwijzing' blijkt dat hij heel goed weet wat zo'n roman zijn charme verleent: 'de aantrekkingskracht van het geheim, de oplossing van het raadsel, de belofte dat daarin de eerste en de laatste beginselen uit de doeken worden gedaan, het licht van de waarheid, de steen der wijzen, verlossing van aardse smarten en toegang tot het eeuwige leven'.

Dat is niet niks, al dient er niet te vroeg te worden gejuicht, want pal onder deze passage staat een Plato-citaat dat elke gretige lezer wantrouwend zou moeten stemmen: 'Degene die dit leest, in de waan dat er ook maar iets duidelijk wordt uit hetgeen geschreven staat, is simpel en dwaas'. Wat de roman zijn aantrekkingskracht geeft, wordt dus al meteen ontkend. De lectuur begint met een paradox - wat bij een geschreven roman over een 'ongeschreven leer' ook alleen maar passend kan worden genoemd.

Voor zijn verhaal heeft Meijsing deels teruggerepen naar de *Erwin*-trilogie, die hij ooit onder het pseudoniem Joyce & Co publiceerde. Erwin Garden, de bijna mythische held van zijn debuut, is ook nu weer van de partij, zij 't niet als hoofdpersoon. Dat is namelijk zijn morsige, a-seksuele compaan Kanger, destijds nog Keith Kanger Snell geheten. Net als in de naar hem vernoemde roman heeft Erwin zelfmoord gepleegd, ditmaal onder geheel andere omstandigheden. Niet een hopeloze liefde voor de mooie Martha, maar een duister complot dat alles te maken heeft met Plato's 'ongeschreven leer' ligt aan zijn dood ten grondslag.

Naast Kanger is er ook nog een andere hoofdpersoon: het androgyn meisje Zelda, dat onder inspiratie van haar filosofische grootvader de wijsbegeerte als haar levensdoel heeft gekozen. Een en al ontvankelijkheid voor muziek en filosofie, keert zij zich af van de - lesbische - liefde (alle lichamelijke erotiek ontbreekt in deze roman), om nog slechts te streven naar 'de vervolmaking van mijzelf, het bereiken van zelfkennis'.

Beide hoofdpersonen gaan, ieder langs een eigen weg, op zoek naar Plato's 'ongeschreven leer', waarmee diverse personen in hun omgeving zich al eerder hebben beziggehouden. Dikwijls met fataal gevolg, want deze 'ongeschreven leer'

blijkt een spoor van sterfgevallen te hebben getrokken, van de Oudheid tot in het heden. Ongeacht of men de 'leer' nu wil vinden of bestrijden - wie zich ermee inlaat, loopt het risico het leven erbij in te schieten.

Dat geldt voor Kangers werkgever, de hoogleraar antieke filosofie Hovenier; het geldt ook voor Zelda's grootvader en voor haar oudoom Gottlob - een platonist van het zuiverste water, die in Duitse Messkirch sleutelt aan een revival van Plato's politieke utopie. In het verleden blijkt de Platogeleerde Julius Stenzel (over wie Zelda's opa een biografie had willen schrijven) onder verdachte omstandigheden te zijn gestorven, en zo is het ook met Erwins heerroom Gordon, die vlak voor zijn dood het raadsel van de 'ongeschreven leer' zou hebben opgelost.

Al deze sterfgevallen suggereren dat het om een thriller gaat. Tot op zekere hoogte is dat ook zo, al vormt het vinden van de daders niet de inzet van de roman. *De ongeschreven leer* is bovendien te ingewikkeld opgezet om de simpele spanning te genereren, waarvan een thriller het moet hebben. Het verhaal wordt voortdurend onderbroken voor lange - en soms ook wel wat langdradige - uitweidingen, waarin nader wordt ingegaan op de geschriften en de ideeën van de overledenen. Op deze manier weet Meijssing een uitputtende behandeling van de kwestie van de 'ongeschreven leer' in zijn verhaal te vlechten, compleet met honderden voetnoten die moeten aantonen dat de auteur het niet allemaal uit zijn duim heeft gezogen.

Desondanks blijkt er heel wat verzonnen te zijn. Zo zou Julius Stenzel in 1935 aan zijn eind zijn gekomen door toedoen van de filosoof Eidechse, een doorzichtige vermomming van Heidegger, die publikatie van de 'ongeschreven leer' had verijdeld omdat daardoor de filosofie overbodig zou worden gemaakt. Dezelfde Heidegger leent verderop een aantal karakteristieke eigenschappen aan Zelda's oudoom Gottlob, die omkomt in de vlammen van zijn (of Heideggers) *Hütte* in Todtnauberg.

Niet minder fictief is de lugubere stichting 'De Vrienden van de Vorm', waarmee Hovenier en Kanger te maken krijgen. Deze 'Vrienden', een genootschap dat de zelfmoord bevordert, zou achter een aantal van de sterfgevallen hebben gezeten, maar wellicht kan dit ook worden toegeschreven aan de overspannen fantasie van Kanger. Na de dood van Hovenier belandt hij niet toevallig in een psychiatrische kliniek en daarna in een Noord-Italiaans rusthuis, waar hij een al dan niet vermeende vertegenwoordiger van de 'Vrienden' (een zekere father O'Brien) vermoordt, alvorens af te reizen naar Syracuse.

'Vanaf het begin is de filosofie op reis naar Syracuse', lezen we al in het eerste hoofdstuk van de roman. In Syracuse (op Sicilië) hoopte Plato destijds zijn ideale staat te vestigen met de hulp van verschillende tirannen. Syracuse staat voor de 'verwezenlijking van het ideaal', de realiteit van het ware inzicht. Het kan dus niet anders, of daar moet de beslissing vallen. Dat wil zeggen: de beslissing die laat zien waar het Meijssing in deze roman om te doen is geweest.

Kanger en Zelda ontmoeten elkaar in Syracuse, en die ontmoeting verklaart in zekere zin de paradox waarop de lezer in de 'gebruiksaanwijzing' attent wordt gemaakt. Meijssing speelt, aan de hand van zijn twee hoofdpersonen, een dubbelspel, dat overeenkomt met de twee richtingen die het historische platonisme is opgegaan:

scepsis en (neoplatoonse) mystiek.

Kanger is de scepticus, die met een vracht aan argumenten de hypothese van een 'ongeschreven leer' ontzenuwt, onder meer door in gedachten de biografie van Erwins heerroom Gordon te reconstrueren. Voor hem pakt de queeste uit als een 'tocht naar de hel'. Zelda daarentegen wordt, als beloning voor haar voorbeeldige ontvankelijkheid, het ware inzicht deelachtig: zij ziet - letterlijk en figuurlijk - het licht, net als de gevangene uit Plato's beroemdste 'mythe', die de grot verlaat en de zon aanschouwt. In een 'mythologische vervoering' krijgt zij op Sicilië een 'flits van inzicht, een vermoeden van het bestaan van onzegbare dingen'. Dat het laatste hoofdstuk met als titel 'De ongeschreven leer' vervolgens blanco blijft, mag nu geen verrassing meer heten.

Toch is hiermee niet alles gezegd, want de echte paradox van de roman speelt zich af in het terloops gevoerde debat tussen literatuur en filosofie. Zowel Kanger als Zelda blijken literair bevlogen figuren te zijn. De scepticus Kanger gelooft dat 'alleen een kunstwerk een onthullende blik [kan] verschaffen op de waarheid'; vandaar zijn biografische inspanningen. Het in wezen zeer romantische meisje Zelda gelooft dat 'alleen de kunst de tegenstelling tussen zijn en kennis, tussen werkelijkheid en ideeën, [kan] opheffen en hun identiteit opnieuw gestalte geven in een eeuwige wisselwerking'.

In handen van Geerten Meijnsing kan de kunst misschien nog iets meer: zij kan het raadsel van Plato's 'ongeschreven leer' belichamen, zonder dat het raadsel teniet wordt gedaan. Want het is deze 'leer' (die, voor zover zij bestaan heeft, neerkomt op een nieuwe versie van Pythagoras' getallenmystiek), waarop de structuur van de roman berust. De ongeschreven leer heet in de ondertitel een 'cijferroman' te zijn, 'in 499 bladzijden, 144.000 woorden en 499 voetnoten'. De cijfers staan er niet voor niets: ze verwijzen naar de vijf regelmatige veelvlakken, die volgens Pythagoras en Plato aan de schepping van de wereld ten grondslag liggen en die de vijf delen van deze roman hun exacte vorm geven.

Zo ziet de paradox er ten slotte uit: de 'ongeschreven leer' laat zich niet op schrift vastleggen, maar zij kan wel in de kunst van de roman haar vorm vinden.

Vraag blijft natuurlijk in hoeverre het Meijnsing ernst is geweest. In het 'woord vooraf' heeft hij het over 'deze filosofische farce' en 'dit krankzinnige project'. Krankzinnig is dit boek zeker, door de grenzeloze ambitie van de schrijver als literaire demiurg en door het gelukkig iets minder grenzeloze geduld dat van de lezer wordt gevergd. Maar uiteindelijk vinden zowel schrijver als lezer hun beloning in de vernuftigheid van het literaire spel, dat ernst en farce ineen is.

Dat literaire spel bestaat immers bij de gratie van de vorm. En omdat de vorm hier - in zijn verborgen geometrische gedaante - een verloren waarheid belichaamt, kan men met Raymond Queneau (in *Bâtons, chiffres et lettres*) zeggen dat hij tegelijk meer is dan alleen een spel: een herinnering en een hommage aan 'de laatste weerschijn van het Universele Licht en de laatste echo's van de Harmonie der Werelden'.

(de Volkskrant, 10-10-1995)